

היבטים משפטיים בשילוב טכנולוגיות בהוראה

ויקטור ח' בוגנים

מכללת שערי משפט

vbouganim@mishpat.ac.il

Legal Aspects of Technology Application in Education

Victor H. Bouganim

Sha'arei Mishpat College of Law

Abstract

This paper provides a systematic presentation of the legal aspects in applying technological applications in education, in particular while employing e-learning tools such as course websites. The legal issues, which are discussed in this paper include: fundamentals of copyright rules for educators and the "fair use" principle; copyright ownership in developing course materials; legal liability of educational institutes with regards to acts done by users of e-learning environment.

Keywords: distance learning, legal aspects, copyright, legal liability.

תקציר

מאמר זה עוסק בהצגה שיטתית של האספקטים המשפטיים המתעוררים בשילוב טכנולוגיות בהוראה, בעיקר ביישום מתודולוגית של למידה מרחוק ותוך כדי בנייתן והפעלתן של אתרי קורסים באינטרנט. הסוגיות המשפטיות הנדונות במאמר זה כוללות: עיקרי דיני זכות יוצרים לאנשי חינוך ועקרון ה"שימוש ההוגן"; הבעלות בזכות היוצרים בפיתוח חומרי לימוד; אחריות משפטית של מוסד חינוכי בהקשר לפעולות המבוצעות על-ידי משתמשים של סביבות למידה מתוקשבות.

מילות מפתח: למידה מרחוק, היבטים משפטיים, זכות יוצרים, אחריות משפטית.

מבוא – האתגר הטכנולוגי

שילוב טכנולוגיות בהוראה הוא מקרה פרטי של האתגר הטכנולוגי עימו מתמודדת מערכת המשפט. אכן, המשפט בישראל ובעולם נענה לאתגר זה בחקיקה ובפסיקה לשם סגירת פערי ההתאמה שבין משפט ובין הטכנולוגיה. פערים אלה חריפים במיוחד, כיון שטכנולוגיות מתפתחות בקצב מואץ, בעוד שחלק נכבד מן הנורמות המשפטיות נושנות במידה כזו, שייתכן ואיבדו את הרלבנטיות שלהם לנוכח המציאות הטכנולוגית המתהווה. לפיכך, הסדרים משפטיים עדכניים ויעודיים להתמודדות עם האתגר הטכנולוגי הוא צו השעה. כך למשל, חוק המחשבים, שנחקק לפני יותר מעשור, הסדיר את תחום עבירות המחשב, וקבע הבהרות חשובות לעניין ראיות מחשב. הסדרים אחרים נועדו לטפל בסוגיות נוספות בהתמודדות המשפטית עם האתגר הטכנולוגי (בוגנים, 2006). במסגרת זו, דן מאמר זה בהסדרים המשפטיים החלים על שילוב טכנולוגיות בהוראה.

מאמר זה מופנה לקובעי המדיניות במוסדות חינוך. ההנחה היא, כי בצד התשתיות הטכנולוגיות והניהוליות בשילוב טכנולוגיות בהוראה, יש מקום גם לפיתוחן של תשתיות משפטיות, אשר יהוו מצע נוח לשילוב מהיר ומיטבי של טכנולוגיות בהוראה. בהתאם לכך, בקביעת המדיניות להוראה מתוקשבת יש לקחת בחשבון שיקולים משפטיים מגוונים. זאת, במטרה לעמוד בהסדרים שנקבעו בדיון, אך גם כדי למזער סיכונים לאחריות משפטית. השיקולים המשפטיים שיש להידרש אליהם

כוללים, בין השאר: סוגיות של זכות יוצרים; הגנת הפרטיות; מניעת הטרדות ואמרות פוגעות; עמידה בדרישות חוקיות של אבטחת מידע ועוד. כמו-כן, יש לקבוע את המדיניות באופן שהחשיפה לסיכוני התביעה של המוסד עקב השימושים בסביבות ההוראה המתקשבת, לא תצמיח חבות משפטית. למשל, עקב פגיעה בזכויות או עקב אחריות עקיפה הנובעת מכך, שהמוסד תרם או אפשר פעילות פוגעת בסביבה המתקשבת.

הנורמות המשפטיות החלות על חלק ניכר מן הסוגיות הללו הן כלליות והחלתן על מוסדות חינוך והוראה מתקשבת אינן מעוררת קושיות מיוחדות. כך למשל, חוק הגנת הפרטיות קובע הסדרים מפורטים של אבטחת מידע רגיש. הסדרים אלה חלים על הוראה מתקשבת ומוסדות חינוך, באותו האופן שהם חלים על אחרים. ההתמקדות במאמר זה היא לעניין הלימותם של הסדרים משפטיים בהקשר לשילוב טכנולוגיות בהוראה בשני תחומי משפט מרכזיים: זכות יוצרים, ודיני האחריות המשפטית למעשי הזולת. הבחירה בתחומים אלה נובעת מכך, שבניגוד לתחומי משפט אחרים, בתחומים אלה הדין הקיים אינו נותן מענה הולם לאתגר הטכנולוגי. דיון מפורט בשני תחומים אלה מובא להלן.

זכות יוצרים

יצירתה של סביבת הוראה מתקשבת מעוררת שאלות נכבדות בדיני זכות יוצרים. בראש ובראשונה, עומדת בפני המפתחים של סביבת הלמידה האבחנה הקריטית בין שימושים מותרים בחומרים המוגנים בזכות יוצרים, ובין שימושים המחייבים קבלת רישיונות מבעלי זכות היוצרים. שאלות נוספות קשורות בשאלת הבעלות בחומרים הנוצרים לקורסים המתקשבים על ידי המורים ועוזריהם. האם הבעלות תוענק למוסד החינוך או למורה שיצר את התכנים? שאלות אלה ואחרות ידונו להלן על רקע חוק זכות יוצרים החדש, שנחקק זה מקרוב.

כללי – עיקרי דיני זכות יוצרים בשילוב טכנולוגיות בהוראה

דיני זכות יוצרים בישראל מבוססים על חקיקה שנקבעה עוד בתקופת המנדט הבריטי, שעיקרה חוק זכות יוצרים 1911 ופקודת זכות יוצרים. דברי חקיקה נושנים אלה הוחלפו זה מקרוב בחוק זכות יוצרים, שחקיקתו הושלמה בנובמבר 2007 ואשר יכנס לתוקפו במאי 2008. בחוק החדש יש מספר חידושים לעניין מוסדות חינוך. אלה נדונים כאן במסגרת סקירה תמציתית של עיקרי דיני זכות יוצרים, בהקשר של שילוב טכנולוגיות בהוראה. הדיון נערך על בסיס מערכת המושגים והעקרונות של החוק החדש. עם זאת, חשוב לציין, כי בעיקרו של דבר, התשתית המהותית של דיני זכות יוצרים לא נשתנתה, והחוק החדש הוא במידה רבה "יין ישן בקנקן חדש".

זכות היוצרים קיימת ביצירות המוגדרות בחוק. החוק קובע מספר דרישות סף כדי שיצירה תזכה להגנה. דרישות הסף העיקריות הן: מקוריות היצירה והיותה מקובעת בתבנית מוחשית. בנוסף, על היצירה להיות בזיקה לישראל או שהיא יצירה זרה המוגנת על פי צווים למימוש אמנות בינלאומיות בזכות יוצרים. האמנות מקיפות את רוב מדינות העולם. מבין דרישות הסף הללו, דרישת המקוריות זכתה לפסיקה מסועפת. המשמעות של "מקוריות" בהקשר זה הינה, בראש ובראשונה, כי היצירה מקורה ביוצר, ואינה תוצאה של העתקה. כן, יש ונדרשת מידה צנועה של יצירתיות, ויש המסתפקים בהשקעה כלשהי של מיומנות.

אף כי אין החוק מספק הגדרה של "יצירה", ישנם ביאורים והבהרות לעניין היצירות המוגנות, כך שניתן לתחום במידה רבה של בהירות את מרחב האובייקטים המוגנים בזכות יוצרים. מרחב זה כולל את הקטגוריות הבאות של יצירות: ספרותיות, אמנותיות, דרמטיות ומוסיקליות. כל קטגוריה כוללת סוגים אחדים של יצירות. כך למשל, בגדר היצירה הספרותית נכללות: יצירות המבטאות בכתב; הרצאות; טבלאות; לקטים ותוכנות מחשב. החוק מעניק הגנה גם ליצירת "תקליט". התקליט הינו אמצעי לשימור צלילים, או במילים אחרות: ההקלטה לכשעצמה. זו זכות עצמאית העשויה להיות נלווית לזכות קיימת, למשל, ביצירה מוסיקלית. הזכויות בהקלטות מוסדרות בחוק זכות יוצרים. ישנן זכויות נלוות נוספות. זכות המבצעים וזכות המשדרים. אלה מוסדרות בחוק נפרד, הלא הוא חוק זכות מבצעים ומשדרים.

סקירת האובייקטים המוגנים בזכות יוצרים או בזכויות נלוות מורה, כי רבים מחומרי הלימוד המשולבים בהוראה מתוקשבת מהווים יצירות מוגנות. כך למשל, טקסטים, איורים, קטעי מוסיקה, ביצועים של יצירות וקטעי סרטים, בין אם אלה יצירות ישראליות או זרות – כל אלה מוגנים בזכות יוצרים או בזכויות נלוות, ולפיכך פעולות לגביהם כפופות להסדרים החוקיים, כמפורט להלן.

בנוסף לזכות היוצרים, שבמהותה היא זכות כלכלית, מוענקת ליוצר היצירה גם זכות מוסרית. זו זכות אישית, הנותרת ברשותו של היוצר, אף אם הזכות הכלכלית היא בבעלותו של אחר. הזכות המוסרית כוללת את הזכות כי שמו של היוצר ייקרא על יצירתו, וכי לא יוטל פגמים או ייעשו סילופים ביצירה. משך הזכות המוסרית, וכך גם זכות היוצרים, משתרע על פני תקופה של משך חייו של היוצר ועוד שבעים שנה לאחר מותו. כלומר, זכות היוצרים היא במהותה זכות מוגבלת, שנועדה להגשים את האינטרס הציבורי בעידוד היצירה על-ידי מתן תגמול ליוצרים. האינטרס הציבורי מחייב גם גישה נאותה ליצירות ושמירה על נחלת הכלל (Public domain) (אלקין-קורן, 2005, בעמ' 18 ואילך). בהתאם לכך, בחלוף תקופת זכות היוצרים, היצירות הן בנחלת הכלל ומותרות לשימוש בלתי מוגבל, לרבות שילובם באתרי קורסים ובספריות דיגיטליות.

המונח "זכות יוצרים" נוקט לשון יחיד, אך אין המדובר בזכות אחת ויחידה, אלא במכלול של זכויות. זכות ההעתקה, כלומר: הזכות הבלעדית לבצע את העתקת היצירה, או להרשות לאחרים להעתיקה, היא רק אחת מהזכויות המוענקות באופן ייחודי לבעל זכות היוצרים ביצירה. אכן, מדובר בזכות הבסיסית ביותר של זכות היוצרים, זכות שאף העניקה לתחום זה את השם האנגלי המקובל – Copy-right. לפיכך, כל העתקה של יצירה מחייבת רשותו של בעל זכות היוצרים, אלא אם כן העתקה זו הותרה במפורש בחוק. לפיכך, יצירת עותקים לצורכי הוראה, לרבות עשיית עותק דיגיטלי של יצירה להפצה באתר קורס, הינם פעולות הכפופות להרשאתו של בעל הזכויות ביצירה, אלא אם פעולות אלה יכללו במסגרת השימושים המותרים בחוק, כפי שידון בהמשך.

בזכות היוצרים נכללות, בנוסף לזכות ההעתקה, אגד של זכויות בלעדיות לעשות ביצירה פעולות מוגדרות, והן: פרסום, ביצוע פומבי, שידור והשכרה. בהקשר לביצוע פומבי, הכולל למשל הקרנה של סרט או השמעת יצירה מוסיקלית בכיתה, החוק בחדש מתיר (בס' 29 לחוק זכות יוצרים 2007) ביצוע פומבי במוסדות חינוך. יש לציין כאן, שיתכן כי השימוש בטכנולוגיות מסוימות כגון: Video Streaming, בין לצורכי הקרנה בכיתה מספריית המדיה של המוסד (אלקין-קורן, 2004, בעמ' 29) ובין לשם הכללתן של יצירות מוסיקליות או קולנועיות באתרי הקורסים, יכול להיחשב גם לשידור היצירה, ולעניין שידור לא ניתן פטור בחוק, כפי שכך נעשה לעניין ביצוע פומבי.

לבעלים הזכות לעשיית מוקנית גם הזכות לעשיית יצירה נגזרת, דהיינו: עשיית יצירה מקורית המבוססת באופן מהותי על יצירה אחרת. למשל, תרגום משפה אחת לשפה אחרת. החוק החדש קבע זכות בלעדית חדשה (ס' 15 לחוק זכות יוצרים 2007): העמדת היצירה לרשות הציבור. תוספת זו נועדה לקבוע כי מתן גישה פומבית ליצירה, למשל באתרי אינטרנט הנגישים לציבור, מהווה זכות בלעדית של בעל זכות היוצרים ביצירה. מכאן, הכללת עותקים של יצירות באתרי קורסים לצורכי הוראה מתוקשבת, או ביצירת ספריה דיגיטלית של חומרי לימוד בשרתים של המוסד יחשבו להעמדת היצירות לרשות הציבור, הכפופים לזכות היוצרים ביצירות.

יסוד מוסד בדיני זכות יוצרים (ס' 5 לחוק זכות יוצרים 2007) הוא כי אין זכות היוצרים חלה על מספר נושאים. בעיקר אמור הדבר לגבי רעיונות, תהליכים, שיטות ביצוע, עובדות ונתונים. רק ביטויים של אלה מוגן בזכות יוצרים. ברם, אין פירושו של דבר שיש חירות ליטול מיצירה מכל הבא ליד, ובלבד ואין זה הביטוי הממשי שלה. בפסיקה הובהר לא אחת, כי ישנו גבול מסויים, אשר חצייתו מהווה הפרת זכות יוצרים, אף כי כל מה שניטל הוא לכאורה רעיונות ועובדות בלבד. נטילה שיטתית ומקיפה של אלמנטים אלה מיצירה עלולה להוביל למסקנה שהופרה זכות היוצרים. הגבול האמור אינו בר הגדרה חדה וברורה, והינו עניין שבשיקול דעת. ניתן לומר, שהשאלה העומדת לדיון הינה האם היצירה שימשה כהשראה בלבד, או שמא מדובר בנטילה של מהות היצירה, כך שהסתמכות עליה הינה מעבר למידה.

העולה מהמקובץ עד כאן הוא כי למעט השימוש באלמנטים ביצירות שאינם מוגנים בזכות יוצרים, כגון: רעיונות ועובדות, ההגנות הניתנות ליצירות הן נרחבות ומקיפות, ולעומת זאת הפטורים המוענקים למוסדות חינוך או לצורכי הוראה הם מצומצמים ומוגבלים ביותר. ברור, שמדיניות נאותה של מוסד חינוך צריכה להיות כך שכאשר הנסיבות מאפשרות השגת הרשאות מבעלי הזכויות, או רכישת רישיונות לשימוש ביצירות, כי אז יש להיערך בהתאם. למשל, השימוש בתוכנות במסגרת מוסד חינוך מוסדר, בדרך כלל, באמצעות רישיון כללי (site license) בלתי מוגבל, או מוגבל למספר שימושים בו-זמנית בתוכנה. הרשאות לשימושים ביצירות יכול גם שינתנו במסגרת רישיון כולל (blanket license) לסוגי יצירות ולסוגי שימושים. לדוגמא: "רישיון סדין" כזה יכול להינתן לשם שימוש ביצירות ובביצועים המנוהלים על-ידי ארגונים יציגים, כדוגמת אקו"ם.

ברם, השגת רישיונות והרשאות אינה תמיד עניין של מה בכך, והדינאמיות של ההוראה במוסדות חינוך היא כזו, שהצורך ברישיונות עלול לגרום לקשיים בשילוב טכנולוגיות בהוראה. המפלט שנותר, הוא ההזדקקות להגנת "שימוש הוגן", אשר בחוק החדש זכתה להגדרה מחודשת, תוך התחשבות בצרכים של מוסדות חינוך. בכך נעסוק להלן.

שימוש הוגן ביצירת חומרי לימוד להוראה מתוקשבת

"שימוש הוגן" (Fair use) מהווה הגנה לאחריות לכאורה להפרת זכות יוצרים. כלומר, מדובר בחריג לאכיפת זכות היוצרים בנסיבות הקבועות בחוק (בס' 19 לחוק זכות יוצרים 2007). הנסיבות לפיהן תישלל האחריות להפרה כוללות בראש ובראשונה את מטרת השימוש. אך ורק מטרות מוגדרות יעניקו היתר לשימוש ביצירה. מטרות אלה כוללות: לימוד עצמי, מחקר, ביקורת, סקירה, דיווח עיתונאי, הבאת מובאות או הוראה ובחינה על ידי מוסד חינוך. רבים מן המטרות הללו ישימות לשילוב יצירות בהוראה מתוקשבת. במיוחד יש לציין כי מוענק פטור מפורש, שהינו חידוש בחוק, להוראה ובחינה על ידי מוסד חינוך. יש בכך הקלה משמעותית מהחוק בנוסח הישן. ברם, מטרה לגיטימית, וזו בלבד, אינה מספיקה להתרת השימוש ביצירות מוגנות. יש לשקול, בנוסף, את הוגנות השימוש. החוק מפרט סדרה של ארבעה שיקולים שיש לבחנם לשם הכרעה בדבר הוגנות השימוש. אין המדובר במערך ממצה של שיקולים, וניתן להביא בחשבון שיקולים רלבנטיים נוספים.

השיקולים אשר החוק מפרט (בס' 19(ב) לחוק זכות יוצרים 2007) בבחינת הוגנות השימוש הם אלה:

- (1) מטרת השימוש ואופיו;
- (2) אופי היצירה שבה נעשה השימוש;
- (3) היקף השימוש, מבחינה איכותית וכמותית, ביחס ליצירה בשלמותה;
- (4) השפעת השימוש על ערכה של היצירה ועל השוק הפוטנציאלי שלה.

נקל להבחין כי החוק בעניין זה מותיר דרגות חופש רבות לפרשנות, לשיקול דעת ולטיעונים במרחב פתוח למדי. עם זאת, חשוב להדגיש כי על אף הפתח הרחב להתרת שימושים ביצירות לצורכי הוראה, ובכלל זה הוראה מתוקשבת, עדיין אין בכך משום מתן היתר כולל וגורף לשימוש ביצירות. למשל, החוק מדגיש כי היקף השימוש מהווה שיקול בבחינת הוגנות השימוש. למשל, החוק הישן קבע (ס' 2 (1) (iv) לחוק זכות יוצרים 1911) מהו היקף השימוש המותר בהכללת קטעי יצירות לשם הפקת ספרי לימוד. הקביעה הכמותית המוגדרת היטב (2 קטעים משל אותו מחבר, לאותו מו"ל במהלך חמש שנים) הוחלפה, בצדק רב, בקביעה גמישה הפתוחה לפירושים. אכן, עדיפה הקביעה בחוק החדש, אולם, אלייה וקוץ בה. ההסדר הגמיש והפתוח גורם לחוסר וודאות באשר לשימושים המותרים, דבר העלול לגרום ל"אפקט מצנן" (Chilling effect) בקידום ההוראה המתוקשבת (אלקין-קורן, 2004).

החוק החדש הרחיב את אפשרויות השימוש של יצירות בהוראה, אך עדיין נותרו שוליים רחבים, שאינם מוגדרים ואינם ברורים דיים לשם בחינת המותר והאסור. נותר על כן לקוות שבמסגרת הסמכות, שהוענקה בחוק לשר המשפטים (ס' 19(ג) לחוק זכות יוצרים 2007) יקבעו תנאים, בחקיקת משנה, שבהתקיימם ייחשב שימוש לשימוש הוגן. אין ספק שקביעת תקנות מפורטות לשילוב יצירות בהוראה מתוקשבת הוא אחד הנושאים החשובים אשר מונחים לפתחו של השר. בעניין זה, אפשר ללמוד מהנעשה בעולם. למשל, בארה"ב (TEACH Act 2002) הורחב היקף השימוש ביצירות מוגנות,

כאשר מדובר בשימושים באתרי קורסים ובסביבות למידה מתוקשבות המוגבלים לחוג מוגדר של משתמשים, כגון לתלמידים הרשומים לקורס. גם הדירקטיבה האירופאית לזכות יוצרים בעידן המידע (Directive 2001/29/EC) עשויה לספק קווים מנחים בהקשר זה.

הבעלות בזכות יוצרים בתוצרי ההוראה המתוקשבת

סוגיית הבעלות בזכות יוצרים בחומרים הנוצרים להוראה מתוקשבת היא שאלה חשובה, שהתשובה עליה אינה תמיד ברורה מאליה. הכלל הבסיסי הוא כי הבעלות הראשונה ביצירה היא ליוצר. אלא, שכאשר נוצרים חומרי לימוד לסביבת למידה במוסד חינוכי על ידי עובדי המוסד, כי אז הכלל המקובל בכל העולם הוא, כי המעביד הוא הבעלים של יצירות שיוצרים עובדים במהלך עבודתם, אלא אם הוסכם אחרת. חשוב להבהיר שלא כלל חומרי הלימוד הנוצרים על ידי עובדים יהיו בבעלות מעבידם. אך ורק תוצרים הנוצרים על-ידי העובד "לצורך עבודתו ובמהלכה" (ס' 34 לחוק זכות יוצרים 2007) יזכו את המעביד בבעלות בזכות יוצרים. לפיכך, יש מקום להבחין בין חומרי לימוד המופקים חלק מהגדרת תפקיד העובד, ובין חומרי לימוד המופקים מעבר למתחייב מכך. כך למשל, יש להניח כי זכות היוצרים בעיצוב אתר קורס על-ידי עובד המוסד, תהיה של המוסד. אולם, חיבור מאמרים וספרי לימוד על ידי מרצים במוסדות חינוך, נועד לקידום המקצועי של מחברם, ולא דווקא כחלק מהגדרת תפקידו כעובד (גרינמן, 2003, בעמ' 6-245). אף כי ניתן להסיק זאת מפסיקת בתי-המשפט הן בישראל והן בארה"ב, הכרעה זו אינה נקייה מספקות. לפיכך, הואיל וההסדר החוקי אינו אלא ברירת המחל בהיעדרו של הסכם, כי אז מן הראוי להסדיר את מערך היחסים בעניין זה בהסכם.

זאת ועוד: בסוגייה זו יש חשיבות מיוחדת לכלל הידוע כ"חריג המורים" (Teacher's Exception), על פיו יצירות של אנשי חינוך, יהיו בבעלות היוצרים, על אף שיצירתן בוצעה, לרוב, במסגרת יחסי עבודה. עמדה זו מחריפה את הקושי בבירור התנאים והנסיבות שעל פיהן תיחתך הבעלות בחומרי לימוד הנוצרים על ידי מורים ומרצים לשם שילובם בסביבות טכנולוגיות. כמו-כן, יש כאן התנגשות ברורה של עקרונות החופש האקדמי הניתן למורים מחד גיסא, והפוטנציאל העסקי בחומרי הלימוד מאידך גיסא. קונפליקט זה יוצר דפוסי פעולה שונים למרצים ולמוסדות החינוך. בעוד שמרצים חפצים לשמור לעצמם את זכויות היוצרים, מוסדות החינוך שואפים ליעילות עסקית, ולהפקת רווחים מהשקעותיהם בפיתוח חומרי לימוד (Townsend, 2003). שאלות נוספות יכול שיתעוררו לעניין הבעלות משותפת ביצירות ולעניין ייחוס היצירות ליוצרים, כמתחייב מן הזכות המוסרית. בנושאים אלה, נראה כי ביצירת סביבות למידה מתוקשבות יש לצפות לקיומן של קונפליקטים בהקשר זה (Kwall, 2001). כתוצאה מכך, יש לשער שהצפתם של קונפליקטים אלה במוסדות חינוך בישראל עלולה לעכב את הפיתוח האקדמי של שילוב טכנולוגיות בהוראה. לפיכך, יש מקום להבהרות, למשל בדרך של תניות חוזיות בחווי ההעסקה שבין המורים ושאר המעורבים ביצירת חומרי הלימוד להוראה מתוקשבת במוסדות החינוך, כך שיקטנו במידת האפשר החיכוכים העלולים להיווצר בעקבות קונפליקט זה.

יש עוד להוסיף, כי מרצים ואחרים, אשר אינם נמצאים ביחסי עבודה עם מוסד החינוך, ואשר היו מעורבים ביצירת חומרי לימוד על פי הזמנה לשם שילובם באמצעי ההוראה מתוקשבת, הבעלות ביצירות המוזמנות היא ליוצרים, "אלא אם כן הוסכם אחרת בין המזמין והיוצר, במפורש או במשתמע" (ס' 35 לחוק זכות יוצרים 2007). אף כאן, עריכת הסכמים היא המדיניות הנאותה ביותר, על מנת להסיר ספקות ולקבוע כללים ברורים לעניין הבעלות בזכות היוצרים בחומרי הלימוד הנדונים.

אחריות משפטית

עוד בעניין זכות יוצרים והוראה מתוקשבת: נראה כי אחת הסוגיות הקשות ביותר היא שאלת האחריות העקיפה של המוסד החינוכי להפרות שבוצעו באמצעות מערכות התיקשוב של המוסד. למשל, הפצה אסורה של יצירות מוגנות בזכות יוצרים, שבוצעה על ידי מורים או תלמידים תוך שימוש במשאבי תיקשוב שהועמדו לרשותם על ידי המוסד.

אחריות עקיפה לפעולות הזולת יכול ותעלה לדיון גם בהקשרים נוספים. המוסד עלול להיתבע, ואף להימצא אחראי בנסיבות מסוימות, בגין פגיעה בפרטיות, פרסום לשון הרע או הטרדה מינית עקב פעילות פסולה בסביבת ההוראה המתקשבת. סוגיית האחריות עקיפה, בין אם מדובר בזכות יוצרים ובין בהקשרים אחרים, נדונה במסגרת הדינים ההולכים ומתגבשים בעניין "אחריות ספקי אינטרנט".

כללי – אחריות משפטית על פעולות משתמשים

מה לספקי אינטרנט ולמוסדות חינוך? ובכן, יש להניח כי מוסד חינוכי ייחשב כ"ספק אינטרנט" העלול לחוב באחריות. בתזכיר חוק מסחר אלקטרוני, שהינו הצעת החוק העדכנית בנושא זה, מוגדרים סוגים שונים של ספקים וכללי האחריות החלים עליהם. עיון בסיווגים המוצעים מעלה בבירור כי מוסדות חינוך העוסקים בהוראה באמצעים טכנולוגיים, אפשר ויסווגו כ"ספק שירותי אינטרנט". לדוגמא, התזכיר מגדיר (בסעיף 10) "ספק שירותי אירוח", כמי "שמספק שירותי שמהותו היא אחסון של מידע המסופק על ידי מנויי השירות על שרתי המחשב שלו, או מתן פומבי למידע שתוכנו חובר על ידי אחר באתר האינטרנט שלו לשם הפצתו ברשת תקשורת אלקטרונית". בהתאם להגדרה זו, מוסדות חינוך המנהלים אתרי אינטרנט אינטר-אקטיביים המאפשרים העלאת חומרים (למשל, הודעות של תלמידים בקבוצת דיון, אך גם העלאת חומרי לימוד על-ידי מורים) יוגדרו כ"ספק שירותי אירוח". הגדרתם של "ספקי השירות" אינם מבוססת על האפיון הארגוני או על יסוד הגדרת עיסוקיהם. התזכיר, וכך גם בחקיקה בארה"ב ואירופה בנושא זה, מוגדרים ספקים בהתאם לפעילותם. לכן, אין כל מניעה שארגונים, לרבות מוסדות חינוך ייחשבו לצורך פעילות מסיימת כ"ספקי שירותי אינטרנט" (פרזנטי 2000, בעמ' 1-260).

אחריות מוסדות חינוך בהפרת זכות יוצרים

אחריות מוסדות חינוך להפרת זכות יוצרים הנעשות על ידי המעורבים ביצירתן ובהפעלתן של סביבות הוראה מתקשבות, עלולה לצמוח בשני אופנים. האחת, כאחריות שילוחית של המוסד להפרות המבוצעות על ידי עובדיו, והשנייה כאחריות המוסד בפעולתו כ"ספק שירותי אינטרנט", כמפורט לעיל.

הוראת הדין הכללי לעניין נזיקין קובעת (בס' 13 לפקודת הנזיקין) כי מעביד אחראי למעשיו של העובד, אם אלה נעשו תוך כדי עבודתו. חבות המעבידים מותנית בתנאים נוספים, שקצר המצע מלפרטן כאן. חשוב, עם זאת, להדגיש שתי נקודות. ראשית, כלל זה חל על הפרות זכות יוצרים, על-פי הוראה בחוק המחילה את פקודת הנזיקין על הפרות אלה (ס' 54 לחוק זכות יוצרים 2007). לפיכך, מוסד חינוך עלול להימצא אחראי להפרות זכות יוצרים שבוצעו על-ידי עובדים של המוסד בבניית אמצעי הוראה מתקשבת. שנית, הטלת האחריות קיימת גם אם מעשהו של העובד היה ביצוע לא נאות במסגרת התפקידים הרגילים של עבודתו. חשוב, על כן, לנקוט באמצעים נמרצים על מנת לצמצם, ככל האפשר, את פוטנציאל ההפרה של זכות יוצרים, בין באמצעות הדרכה והסברה, ובין באמצעות פיקוח הולם.

אחריותו של מוסד החינוך כספק שירותי אינטרנט תחול גם על הפרות זכות יוצרים, שבוצעו על ידי תלמידים המשתמשים בשירותי התיקשוב של המוסד. למשל, צירוף עותק מפר של יצירה, כדוגמת קובץ מוסיקה או קטע מיצירה קולנועית, להודעות בקבוצות דיון בסביבות הלמידה המתקשבות. חוק זכות יוצרים אינו עוסק כלל בנושא זה, למעט פטור מאחריות הניתן להעתקות זמניות, אם ההעתקה "מהווה חלק בלתי נפרד מהליך טכנולוגי שמטרתו היחידה היא לאפשר העברה של היצירה בין צדדים ברשת תקשורת" (ס' 26 לחוק זכות יוצרים 2007). כלומר, הפטור יינתן אך ורק לעניין עותקים זמנים, שהם עותקים מפירים, ואשר נוצרו בשרתי המוסד החינוכי, כמו אלה ב"זיכרון מטמון" (Cash memory). יש לציין, כי חוק זכות יוצרים בארה"ב קובע כללים מפורטים לעניין אחריות ספקי אינטרנט בהפרות זכות יוצרים. כמתבקש, החוק מקל על אחריותו של מוסד חינוך (DMCA, 1998; 17 US Code §512 (e)). בישראל, נושא האחריות של ספקי אינטרנט טרם הוסדר בחוק. המגמה היא להסדיר סוגייה זו באורח כולל, ולא דווקא בהקשר של זכות יוצרים, וזאת במסגרת חוק מסחר אלקטרוני, כפי שיידון להלן.

אחריות בגין לשון הרע ואמירות פוגעות

תזכיר הצעת חוק מסחר אלקטרוני כולל את ההסדר ההולך ומתגבש בדבר אחריות ספקי אינטרנט על פעולות שבוצעו על-ידי המשתמשים בשירותי הספקים. התזכיר אינו מבחין בין הפרות זכות יוצרים ובין פגיעות אחרות. כפי שכבר נדון, מוסד חינוך אפשר ויהא "ספק שירותי אירוח". כדי שמוסד החינוך, כספק אינטרנט, ישוחרר מאחריותו המשפטית, נקבעו בתזכיר כללים (בסעיף 13 לתזכיר חוק מסחר אלקטרוני 2005) שעיקרם הוא כי הספק לא ידע ולא היה עליו לדעת על דבר החומר הפוגע, וכי הוא נוקט בהליך מיוחד של "הודעה והסרה" (סעיף 14 לתזכיר) לשם טיפול בחומרים הפוגעים.

עד להסדרת סוגייה זו בחקיקה, בתי המשפט בישראל דנים באחריות בהקשר קונקרטי. למשל, בעניין השמצות והוצאת דיבה, נדרשים לתחולתו של חוק איסור לשון הרע. לבתי המשפט נזדמן, זה מכבר, לדון באחריות ספקי אינטרנט בהקשר זה. אמנם, החוק קובע כללים לאחריות "עורך אמצעי תקשורת", אך אלה חלים על עיתון ושירותי רדיו וטלוויזיה בלבד, ואין זה ברור מה תחולתם לסביבת האינטרנט. בסופו של דבר, הפסיקה מוכרעת בפרשנות, בהיקש לכללי אחריות העורכים, וגם בהתייחסות לכללים המתגבשים בעולם ובהצעות החוק. נכון לעכשיו, כללי האחריות המשפטית בנדון אינם ברורים. מובן, כי המודעות של המוסד לפגיעה – כלומר: לכך שבוצע מעשה המהווה לשון הרע, פגיעה בפרטיות או פגיעה אחרת – היא גורם מכריע. כך, גם נהלים להסרת הפגיעה, עם היוודע למוסד על כך. ברם, אין מדובר בנושא קל ערך, שהרי הסרת הודעות פוגעות לכאורה, אך ורק על בסיס תלונתו של מי שנפגע, עלולה לגרום לפגיעה חמורה בחופש הביטוי של המשתתפים בשיח. עם זאת, אפשר ורצוי לקבוע מראש תקנון שימוש בסביבות הלמידה, כך שיילקחו בחשבון כלל השיקולים. תקנון מעין זה עשוי גם להתפרש כהסכם המבטיח תנאי שימוש ברורים, ובכך גם לצמצם במידה רבה את אחריותו של המוסד.

בנוסף, למדיניות המוסד ולנקיטת אמצעים לשם מניעת הפגיעות, לרבות באמצעות הסברה הולמת, יש משמעות בקביעת האחריות המשפטית הנדונה. מכאן, החשיבות בהכללת שיקולים משפטיים בקביעת מדיניות ובקביעת תנאי השימוש בסביבות ההוראה המתוקשבת. יישום מושכל של מדיניות, כאמור, עשוי לצמצם במידה ניכרת את הסיכונים המשפטיים.

סוף דבר – הסדרה משפטית וקביעת מדיניות

יש להניח שתשתית משפטית המעניקה בהירות וודאות בשאלות המפתח של הסוגיות הנדונות תעודד שילוב של טכנולוגיות בהוראה. נכון, כי ראוי שנושאים מסוימים, כגון: כללי השימוש ההוגן בהוראה מתוקשבת, וכללי האחריות כספקי אינטרנט, יוסדרו על ידי המחוקק, תוך התחשבות בצרכים המיוחדים של מוסדות חינוך. ברם, אין להמתין להסדרה חקיקתית. בהירות משפטית ניתנת להשגה גם באמצעות קביעת מדיניות ראויה לשילוב טכנולוגיות בהוראה, הלוקחת בחשבון את מכלול השיקולים המשפטיים. אם הסכמים מפורשים נדרשים, יש לעשות כן, למשל לעניין רישיונות שימוש ולהסדרת הבעלות בחומרי הלימוד של הסביבה המתוקשבת. כמו-כן, קביעתם של נהלים ברורים לשם שימוש ביצירות כחומרי לימוד בהוראה מתוקשבת, ולשם ניהול הולם של השתתפות התלמידים בסביבות הלמידה יבטיחו שילוב אפקטיבי של טכנולוגיות בהוראה בתהליכים נטולי תקלות משפטיות, במידת האפשר.

מקורות

אלקין-קורן, ניבה (2004). הוראה בסביבה דיגיטלית וזכויות יוצרים במוסדות להשכלה גבוהה, **המשפט**, גיליון 17 פברואר 2004, 20-33. http://www2.colman.ac.il/law/hamishpat_j/17/02ELKIN.pdf

אלקין-קורן, ניבה (2005). **קניין רוחני בעידן המידע**, אוניברסיטה משודרת, ההוצאה לאור – משרד הביטחון.

בוגנים, ויקטור (2006). חוק המחשבים והתמודדות המשפט עם האתגר הטכנולוגי, **שערי משפט**, כרך ד', יוני 2006, 283-314. <http://www.mishpat.ac.il>

גרינמן, טוני (2003). **זכויות יוצרים – מעידן הדפוס אל העידן הדיגיטלי**, תל אביב: איש ירוק.

הכנסת, ועדת הכלכלה (2007). פרוטוקולים של הישיבות הדנות מיום בהצעת חוק זכות יוצרים, בין השנים 2005-2007. דיון מסכם נערך ביום 10.10.2007. הפרוטוקולים ניתנים לאיחזור מאתר הכנסת בכתובת: <http://www.knesset.gov.il>

משרד המשפטים (2004). אחריות ספקי שירותי אינטרנט – פרק רביעי בדו"ח הוועדה לבדיקת בעיות משפטיות הכרוכות במסחר אלקטרוני (מאי 2004).

פרזנטי, שרה (2000). **דיני זכויות יוצרים**, תל אביב: כרמל ספרות משפטית.

Kwall, Roberta Rosenthal (2001). Copyright Issues in Online Courses: Ownership, Authorship and Conflict. 18 *Santa Clara Computer & High Tech. Law Journal* 1 (December 2001).

Townsend, Elizabeth (2003). Legal and Policy Responses to the Disappearing "Teacher Exception", or Copyright Ownership in the 21st Century University. *Minnesota Intellectual Property Review*, 4 (3) 209-283 (2003). <http://mipr.umn.edu/archive/v4n2/townsend.pdf>

חקיקה ראשית

חוק איסור לשון הרע, תשכ"ה – 1965. פורסם: **רשומות, ספר החוקים** 464 (30 ביולי 1965); נתקבל בכנסת ביום 21 ביולי 1965; תיקון אחרון: תשס"ג, **ספר החוקים** 1871 (17 בנובמבר 2002).

חוק הגנת הפרטיות, תשמ"א – 1981. פורסם: **רשומות, ספר החוקים** 1011 (11 במרס 1981); נתקבל בכנסת ביום 23 בפברואר 1981. תיקון אחרון: תשס"ז, **ספר החוקים** 2101 (26 ביוני 2007).

חוק המחשבים, תשנ"ה – 1995. פורסם: **רשומות, ספר החוקים** 1534 (25 ביולי 1995); נתקבל בכנסת ביום 17 ביולי 1995.

חוק זכויות מבצעים ומשדרים, תשמ"ד – 1984. פורסם **רשומות, ספר החוקים** תשמ"ד, עמ' 157. נתקבל בכנסת ביום 13 ביוני 1984; תיקון אחרון: תשס"ג, **ספר החוקים** 1902 (6 באוגוסט 2003).

חוק זכות יוצרים, 1911. **חוקי ארץ ישראל** (חא"י) כרך ג, (עברית) 2633, (אנגלית) 2475.

חוק זכות יוצרים, תשס"ח – 2007. **רשומות, ספר החוקים** 2119 (25 בנובמבר 2007). נתקבל בכנסת ביום 19 בנובמבר 2007. <http://www.knesset.gov.il/laws/data/Law/2119/2119.pdf>

פקודת הנוזיקין [נוסח חדש], תשכ"ח – 1968. **רשומות, ספר החוקים**, נוסח חדש, עמ' 266. תיקון אחרון: תשס"ז, **קובץ תקנות** 6522 (3 באוקטובר 2006) עמ' 248.

פקודת זכות יוצרים, 1924. **חוקי ארץ ישראל** (חא"י) כרך א' (עברית) 364, (אנגלית) 389.

תזכיר חוק מסחר אלקטרוני, תשס"ו – 2005. פורסם על-ידי משרד המשפטים ביום 25 בדצמבר 2005. <http://www.justice.gov.il/MOJHeb/TazkireiHok>

Digital Millennium Copyright Act (DMCA, US Federal Law, 1998).

Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, **Official Journal L** 167, 22/06/2001 P. 0010 – 0019.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EN:HTML>

Technology, Education and Copyright Harmonization Act (TEACH Act, US Federal Law, 2002).

US Copyright Act, US Code, Title 17. <http://www.copyright.gov/title17/>

פסיקה מוערת

הערה: במאמר זה לא אוזכרו פסקי-דין, אף כי ברור שדיון משפטי ראוי מחייב זאת. ההעדפה שלא לכלול דיון בפסיקה נעשתה כדי לשמור על פשטות ותמציות. לשם השלמת התמונה, מובאת להלן רשימה נבחרת, של פסקי-דין עקרוניים במספר נושאים הנדונים במאמר. לפרטים אודות פסק-דין צורפה הערה קצרה לתיאור הנושאים הנדונים בו. סדר הפסקים מן החדש בזמן אל הישן יותר.

ע"א 8117/03 **איתן ענבר נ' אסף יעקב** (בית משפט עליון, 16 בינואר 2006).

האם ספר בדיני נזיקין שפורסם על ידי סטודנט לשעבר של מרצה, מפר את זכות היוצרים של מרצה הקורס? עיקר הדיון הוא בסוגיית זכות היוצרים בהרצאות, וכן בדרישת הסף לקיבוע היצירה בתבנית מוחשית. דיון בסוגיות נוספות, כגון: מידת הדמיון המהותי הנדרש להוכחת הפרת זכות יוצרים,

והאבחנה בין רעיונות, שיטות ועובדות שאינם מוגנים לביטויים מוגנים. אגב אורחא (בסעיף 4 לפסק הדין): זכויות היוצרים נתונות למרצה ולא למוסד שבו עבד. הדבר הוכח עובדתית בפני בית המשפט בהצגת מכתב המוסד המצהיר כי ביחסים בין המרצה למוסד אין לאחרון כל זכויות יוצרים בהרצאות.

ת"א 7830/00 **בורוכוב ארנון נ' פורן אלישי** (שלום כפר סבא, 14 ביולי 2002).

דיון תקדימי באחריות של מנהל פורום באינטרנט בגין לשון הרע שפורסמה על ידי משתתף בפורום. סקירת ההסדרים המשפטיים בארה"ב ובאירופה בעניין זה וקביעת מבחן להכרעה בשאלת האחריות, הכולל שלושה מרכיבים: ידיעה בפועל של מנהל הפורום בדבר הפגיעה; ודאות הפגיעה – פגיעה ברורה וניכרת על פניה; לבסוף, התחשבות באפשרות הטכנית והמעשית של הספק למניעת הפגיעה.

ע"א 2790/93, Eisenman 2811/93 **ואח' נ' אלישע קימרון** וערעור שכנגד, פ"ד נ"ד(3), 817 (בית משפט עליון, 30 באוגוסט 2000).

פענוח אחת המגילות הגנוזות: האם מהווה יצירה מוגנת בזכות יוצרים? דיון מקיף בגבולות זכות היוצרים, הזכות המוסרית וסוגיית המקוריות בדיני זכות יוצרים. בין השיטין: הנחה כי הבעלות ביצירה שנוצרה במסגרת מחקר אקדמי במסגרת עבודה במוסדות אקדמיים מוענקת לחוקר.

ע"א 513/89 **Interlego נ' Exin-Lines Bros.** פ"ד מח(4), 133 (בית משפט עליון, 9 ביוני 1994). הזכות בלבני משחק (קוביות לגו) – האם זכות יוצרים כיצירות אמנותיות או זכות כמדגמים? זכות מדגמים טעונה רישום ותקופת ההגנה בה היא של 15 שנים בלבד. עיקרו של פסק הדין עוסק בבחינת היקף ההגנה שמעניק חוק זכות יוצרים ליצירות פונקציונליות. דיון מקיף במטרות ובעקרונות של דיני זכות היוצרים.

רע"א 2687/92 **דוד גבע נ' חברת וולט דיסני** פ"ד מ"ח(1), 251 (בית משפט עליון, 30 בדצמבר 1993). האם יצירת קומיקס של דמות הברווז של המאייר המנוח דודו גבע מפרה את זכות היוצרים ביצירה באמנותיות של חברת וולט דיסני בדמות הידועה דונאלד דאק? דיון מקיף בהגנת השימוש ההוגן בזכות יוצרים, לרבות אימוץ השיקולים לבחינת הגינות השימוש, כפי שנקבעו בחוק זכות יוצרים בארה"ב. כיום, שיקולים אלה, בשינויי נוסח מסוימים, מהווים את סעיף 19 לחוק זכות יוצרים, תשס"ח – 2007. ראוי להעיר כאן, כי אף שבית המשפט העליון בישראל מצא כי דודו גבע הפר את זכויותיה של וולט דיסני, וכי הגנת השימוש ההוגן לא נמצאה ישימה במקרה הנדון, פסק-דין של בית המשפט העליון בארה"ב שניתן זמן קצר לאחר מתן פסק דין זה, קבע כי שימושים פארודיים וסטיריים יזכו להגנה מקיפה של עקרון השימוש ההוגן. ראו בעניין זה: *Campbell v Acuff-Rose Music Inc.*, 114 S. Ct. 1164 (1994).

ע"א 23/81 **משה הרשקו ואח' נ' חיים אורבך ואח'** פ"ד מב(3), 749 (בית משפט עליון, 13 בנובמבר 1988). סכסוך לעניין ספרי לימוד להוראת חשבון. דיון לעניין הפרת זכות יוצרים בהקשר לשיטות הוראה. מהי מידת הדמיון המהותי הנדרש לצורך קביעת הפרת הזכות. דיון באבחנה בין רעיון (שאינו מוגן) ובין יישומו (המוגן בזכות יוצרים).

ע"א 15/81 **מיכאל גולדנברג ואח' נ' מיכאל בנט ואח'** פ"ד לו(2), 813 (בית משפט עליון, 25 במאי 1982). האם המחזה "חיידיק במה" מפר את זכות היוצרים במחזה Chorus Line? דיון בהפרת זכות יוצרים במחזה על-ידי העתקה שיטתית של האירועים ומערכות הנסיבות, שהובאו במחזה הראשון, אף אם אין הדבר מגיע כדי זהות מילולית. הדמיון המהותי בין היצירות אינו עניין שבהשוואה מיכנית, אלא הערכה עד כמה הדמיון בין היצירות הוא פרי של מקריות או סיבות אחרות, וכן התרשמות מן היצירות בכללותן.

ע"א 414/84 **רחל ברים נ' מגדלור מרכז לתאורה מודרנית** פ"ד לט(3), 109 (בית משפט עליון, 30 ביולי 1985). המערערת היא עובדת של מכוון התקנים. הרצאה שנתנה פורסמה בביטאון המכוון. קטע מהפרסום שימש לצרכים שיווקיים של חברת מגדלור. מכאן, התביעה בעילה של הפרת זכות יוצרים. עיקר הדיון הוא בהסכמה לרשות שימוש במאמר, על פי הכרזה בגוף כתב העת המרשה העתקה בתנאי שצויין המקור, וגם על פי התנהגות המערערת שהסכימה לכאורה להרשאה שניתנה בכתב העת. אגב אורחא: הבחנה בין זכות היוצרים בהרצאה ובין זכות היוצרים במאמר וכן שאלת הבעלות בהרצאה ובמאמר. לכאורה, הבעלות היא למכוון התקנים, שבו עובדת המערערת, ושבמסגרתו ניתנה ההרצאה וגם פורסם המאמר הנדון.

MGM v Grokster (US Supreme Court, 27 June 2005)

פסק הדין העדכני ביותר לעניין אחריות ספקי אינטרנט בהקשר לשיתוף קבצים באינטרנט. נמצא כי מפצי תוכנה לשיתוף קבצים, אחראים באחריות עקיפה להפרות זכות יוצרים שנעשו על-ידי משתמשי התוכנה, על יסוד הקביעה כי המפיצים ידעו או היה עליהם לדעת כי התוכנה משמשת להפרת זכות יוצרים, והם אף העניקו עידוד במשתמע של הפרות אלה. בפסק הדין, דיון מקיף ונרחב של עיקרון

השימוש ההוגן, שאף זוכה להרחבות משמעותיות, אם כי אין לקבוע כי היה שימוש הוגן בנסיבות הנדונות.

Princeton University Press v Michigan Document Services, 99 F.3d 1381 (US Court of Appeals, 6th Cir., 1996)

הכנת עותקים של טקסטים מוגנים בזכות יוצרים עבור אסופת מקורות לשימוש תלמידים בקורסים אוניברסיטאיים. נפסק: למרות שהאסופות משמשות את הסטודנטים לצורך לימוד עצמי, הפקה האסופות נעשתה למטרות מסחריות, ועל כן אין לקבל את הטענה של שימוש הוגן במקרה זה.

Feist Pub. Inc v Rural Telephone service Co., 499 U.S. 340 (US Supreme Court 1991)

פסק דין זה קבע הלכה לפירושה של "מקוריות" כדרישת סף לזכות יוצרים. מושא הדיון הוא הגנה אפשרית של מדריך טלפון. בית המשפט מכריע כי אין המדריך זכאי להגנה כלשהי בזכות יוצרים, בהיותו נעדר כל שמץ של מקוריות. הנתונים לכשעצמם אינם זכאים להגנה, וההגנה של לקטים (Compilation) ניתנת לאופן הבחירה והסידור של הנתונים. במקרה זה, הבחירה והסידור אינם מקוריים, כיון שמדובר בעריכה שגרתית, בסדר אלף-בית, ללא כל מידה של יצירתיות. בית המשפט קובע באופן חד-משמעי את דרישת היצירתיות כדרישת סף להגנת זכות יוצרים. עם זאת, נדרש קורטוב של יצירתיות, ולו יהא זה הצנוע ביותר. לפסד דין זה השלכות מרחיקות לכת להגנה על מאגרי מידע של נתונים.

Marvin M. Weinstein v University of Illinois, et al, 811 F.2d 1091 (US Court of Appeals, 7th Cir., 1987)

מרצה תובע את האוניברסיטה, וגם את עמיתיו, לעניין מאמר שפורסם, שלפי דבריו הופרו בו זכות היוצרים והזכות המוסרית שלו. אגב הדיון, נדונה הבעלות ביצירות הנוצרות על-ידי מרצים באקדמיה. נקבע, שאף כי הוראה שנודעה כ"חריג המורים" שהייתה בחוק זכות יוצרים בארה"ב משנת 1909, לא נכללה בחוק החדש משנת 1976, הוראה זו עדיין בתוקף, בין השאר בהתבסס על התקנון האקדמי של האוניברסיטה. כלומר, הבעלות ביצירות אלה הם של מחבריהם ולא של המוסד האקדמי המעסיק אותם.

Williams & Wilkins Co. v United States, 487 F.2d 1345 (US Court of Claims, 1973); Affirmed by the Supreme Court, 95 S.Ct. 1344 (1975)

העתקות שנעשו על ידי הספרייה של מכון הבריאות הלאומי של ארה"ב (NIH) עבור חוקרים במכון, עומדת בתנאי השימוש ההוגן, לנוכח מטרת השימוש שהיא למטרות מחקר וללא כוונת רווח. כמו-כן, לא נמצא כי התובעים נפגעו מהותית מפרקטיקה זו, בעוד שהאינטרס הציבורי היה נפגע לו הייתה נקבעת הפרה בנסיבות אילו. יש לשים לב שמדובר בפסק דין טרם כניסתו לתוקף בארה"ב של חוק זכות יוצרים הנוכחי (משנת 1976). השוו עם הוראת ס' 30 (ב) לחוק זכות יוצרים, תשס"ח-2007: העתקה של יצירה שעותק ממנה מצוי בספרייה או בארכיון, מותרת, אם ההעתקה נעשתה בעבור אדם לפי בקשתו, שאילו נעשתה על-ידי אותו אדם, הייתה מותרת לפי דין.